

Ko zobobol razoroži partizana ...

Puljenje zoba na štoru sredi gozda ...

Albina Mežek – Darinka z Jesenic se rada spominja, kako sta s sestro, preden sta odšli v partizane, zobozdravstveno delo opravljali po terenu: *“Največkrat sva šli v Rovte, po domovih, tja, kjer so podpirali partizane. Borci so prihajali skrivoma, da bi jim lahko popravili ali pa izpulili zobe. Kurir naju je obveščal na domu, kam in kdaj naj prideva. Velikokrat se je zgodilo, da sva pulili kar sredi gozda. Borca sva posedli na štor in opravili delo. Dolga leta po vojni me je na Jesenicah ustavil možakar, da bi se mi zahvalil za izpuljeni zob. Ja, na Mežakli, na nekem štoru sem mu izpulila boleč zob.”*

Vrtanje zoba s pomočjo vrtalke pritrjene na puško? Ne, hvala!

Partizanski zobarji so lahko pomagali soborcem na terenu le, če so imeli opremo. Če je bilo le mogoče, so opremo prinesli s seboj. Vrtalke, posebne klešče za koreninske posege, instrumenti vseh vrst, pa material za plombe in zdravila za granulome na zobnih koreninah in čeljustih so bili neizmerna dragocenost. Manjkati ni smel niti pribor za čiščenje zobnega kamna. Velike težave pa so bile z vrtanjem, zato so borci našli preproste, a učinkovite rešitve.

Vrtalka na nožni pogon je bila ena takih. Med vsemi aparaturnami se je izkazala kot najbolj uporabna. Vendar je bila v času hitrih umikov za prenašanje pretežka, zato je Avgust Zupet izdelal ročno vrtalko, ki je bila kasneje v uporabi v vseh zobozdravstvenih ekipah. Bila je mnogo lažja, o njeni učinkovitosti pa so krožile med borci mnoge grenke šale, saj je dosegala malo obratov, kar je med posegom povzročalo hude bolečine.

Ročna vrtalka pritrjena na puško.

Instrumenti partizanskih zobozdravnikov.

Drug način je bil pogon vrtalke na kolo šivalnega stroja. Zobar, ki je prišel v vas, je prosil za šivalni stroj, na katerega so pritrjili mehanizem za pogon svedra. Ko je bil poseg opravljen, so vrtalko sneli in šivalni stroj vrnili lastniku.

Kot pogonski mehanizem je bil primeren tudi kolovrat, na katerega so namestili vrtalko.

Pomagati za vsako ceno!

Zdravljenje zob v partizanskih enotah se je od leta 1941 do leta 1944 omejevalo bolj na puljenje bolečih zob, saj v partizanskih enotah ni bilo ljudi večjih zobozdravstva, dostop do dentistov pa je bil nemogoč. Po prihodu prvih zobnih tehnikov v partizanske enote so še vedno mnogo bolečih zob izpulili, velikokrat pa so tudi zdravili in jih rešili z amalganskimi, silikatnimi in cementnimi zalivkami. Zobozdravstveni material so dobivali po ilegalnih poteh, dostavljale so ga tudi partizanske apoteke.

V partizanskih enotah so si borci čistili zobe z ogljem ali pepelom. Zobne paste so bile velika dragocenost, ki so bile le redko na voljo. Ustna higiena je bila na zelo nizki stopnji, kar pa ne velja za željo in iznajdljivost zobozdravstvenih delavcev, da bi pomagali soborcem tudi v nemogočih razmerah.

Zobozdravstvena služba v vojni vihri

Zobozdravstvena služba v partizanskih enotah se je začela razvijati precej kasneje kot sanitetna služba. Prvi partizanski zdravnik na Gorenjskem je za kratek čas deloval že julija 1941, stalna sanitetna oskrba pa

od leta 1942 dalje. S porastom partizanske vojske se je kmalu pokazalo, da brez zobozdravstvene službe ne gre.

Prva zobozdravstvena ekipa je pričela z delom 14. februarja 1944 v Kamniško-zasavskem odredu. Pod vodstvom zobozdravstvenega tehnika **Franceta Janežiča – Petra** je tekla oskrba borcev vse do jeseni istega leta, ko je bil Peter premeščen na Štajersko in je ob koncu oktobra prevzela delo druga zobarska ekipa pod vodstvom **Franca Brena**. Delovali so vse do konca januarja 1945.

Ruvanje zob je potekalo največkrat kar na prostem.

Popravilo zob je bil tudi družabni dogodek.

Zobna ambulanta pod kozolcem.

Urejene ambulante so bile bolj redkost.

V XXXI. diviziji je zobozdravstveno oskrbo prevzela skupina pod vodstvom zobotehnika **Ignaca Pervanje – Naceta**, že sredi februarja leta 1944. Drugo ekipo je vodil zobni tehnik **Guiseppe Pegan** s pomočnikoma **Francem Jerebom** in **Ivanko Mrak**. Tretjo skupino za zobno oskrbo je vodila **Sonja Mežek – Marinka** s pomočjo **Albine Mežek – Darinke**, ki je bila zobna asistentka.

V Jeseniško bohinjskem odredu je delovala zobozdravstvena ekipa pod vodstvom **Cimerman Rudolfa – Mika** od septembra 1944 do konca vojne.

V Kokrškem odredu je zobno ekipo vodil tehnik **Ernest Eržen – Vojko** od septembra 1944 do konca vojne.

V Škofjeloškem odredu je bila zobozdravstvena ekipa ustanovljena okoli 20. aprila 1945, vodil jo je vodil zobni tehnik **Srečko Novak**. Delovali so v glavnem na Primorskem.

Kot posebnost pa je delovala zobna ekipa tudi pri Okrožnem odboru OF Jesenice, ki jo je vodil **Andrej Koselj – Andrejček**. Delovala je med Bohinjem in Poljansko dolino, od 8. septembra 1944 vse do konca vojne.

When toothache disarms a partisan

Albina Mežek – Darinka remembers how she and her sister practised the dentist's job before joining the partisans: *In most cases we went to the village of Rovte, to the families supporting the Resistance. The partisans were arriving secretly to fix or to pull out a tooth. A courier had informed us when and where we should meet. Sometimes we had to pull a tooth in the middle of the forest. We seated the comrade on the stump and did it. Many years after the war a man stopped me at Jesenice to thank me for the extracted tooth. Indeed, in the forests of Mežaklja, on a stump, I pulled his tooth out!*

Drilling teeth by help of a sewing machine? No, thanks!

Partisans' dentists could have helped the comrades in the forests only if equipped properly. When possible they brought the equipment by themselves. Drilling instruments and special pliers for root extractions, filling materials; the medicaments for granulomas on tooth roots and jaws were extremely precious. Even the device for cleaning tartar was not missing.

The most difficult was the drilling process. Therefore the partisans had to find simple but efficient solutions. One of them was the drill fixed on foot drive, which proved the most efficient. But in times of quick movements it was too heavy for transporting, and Avgust Zupet managed to construct a hand drive which could have been used by all dentist's equipes. It was much lighter for transporting, although many jokes were told about it, for the drilling was very slow and causing unbearable pains!

Another way of drilling was a drive by help of a sewing machine's wheel. So the dentist arriving in the village asked for a sewing machine, on which the drilling device was fixed. After the treatment the drill was removed and the sewing machine given back to the owner.

As a drive mechanism also the spinning wheel with attached drill was possible.

Besedilo:
Izbor predmetov:
Prevod in jezikovni pregled:
Fotografije:

Vodja projekta:
Oblikovanje:
Tisk:
Založil:

F. Benedik, J. Justin
F. Benedik
M. Vehar, B. Podbrežnik
T. Lauko in fototeki Gorenjskega muzeja
in Muzeja novejšje zgodovine Slovenije
V. Perko
iLab.si
Jagraf, Trboje
Gorenjski muzej, zanj direktorica mag. B. Ravnik Toman
tel.: 04 201 39 50, e-pošta: info@gorenjski-muzej.si

GORENJSKI
MUZEJ